Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының
муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе
"Вәрәшбаш башлангыч белем бирү мәктәбе"

"Каралды" Методик берләшмә җитәкчесе _________Ч.М.Мәэминова Беркетмә № 1, 28.08.2019 нчы ел	«Раслыйм» Мәктәп директоры ________ Л.Р.Яхина Приказ №76, 29.08.2019 нчы ел

"ТУГАН ТЕЛДӘ ӘДӘБИ УКУ" укыту предметы буенча
ЭШ ПРОГРАММАСЫ
башлангыч гомуми белем бирү баскычы

Программаны гамәлгә ашыру вакыты: 4 ел
Программаны гамәлгә ашыру еллары: 2019/2020-2022/2023

Төзеде:
"Перспектива" УМК буенча эшләүче башлангыч сыйныф укытучысы
Яхина Л.Р.

Педсоветта каралды һәм кабул ителде.
Беркетмә № 1, 29.08.2019

ПЛАНЛАШТЫРЫЛГАН ПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕ

УКЫТУНЫҢ БЕРЕНЧЕ ЕЛЫ

“Грамотага өйрәтү” нең әлифба чорында

Укучы өйрәнәчәк:

– авазларны сузык һәм тартык авазларга бүләргә;

– тартык авазларны калын һәм нечкә, яңгырау һәм саңгырау, ә сузыкларны басымлы һәм басымсыз авазларга бүләргә;

–сүзләрне иҗекләргә бүләргә, басым куярга;

–предметны, аның билгесен, эшен белдергән һәм ярдәмче сүзләрне(кисәкчә, бәйлек) табарга;

–телдән җөмлә һәм текстны тел берәмлекләренә бүләргә;

–язма һәм басма язуны аерырга;

–басма хәрефләрнең формасын белергә ;

–авазларны дөрес әйтергә, аларның урнашу эзлеклелеген белергә, авазларга характеристика бирергә;

–анализ вакытында авазларның саңгырау һәм яңгырау булуын билгеләргә, сүздәге басымлы иҗекне табарга;

–җөмләгә схема ясый, схемасы буенча җөмлә төзергә;

–шаблоннар ярдәмендә һәр хәрефне төзи белергә, анализларга;

–парта артында дөрес утырырга;

–сүзләрне дөрес итеп укырга.;

- укылган әсәрнең кыскача эчтәлеген сөйли белергә.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек алачак:

–элементар образлы күзаллау дәрәҗәсендә тел берәмлекләре: сүз, җөмлә,текстны аңлый, шулай ук татар алфавитының басма һәм язма хәрефләр системасын атый һәм формалары буенча аера белергә;.

– рәсем, график модель яки тиешле фишкалар кулланып, дәрестә тудырылган тел ситуацияләре буенча 2 — 4 сүздән торган җөмләләр һәм 3 — 4 җөмләдән торган хикәя төзергә;

–парта артында дөрес утыра һәм язма әсбаплардан дөрес файдалана б*елергә.*

“Әдәби уку” чорында

Укучы өйрәнәчәк:

–кычкырып укыганда, индивидуаль темп белән йөгерек, иҗекләрне өзми сүзләп укырга;

–ишеткән яисә сыйныфта укыган кыска әсәрнең эчтәлеген аңларга, төп мәгънәсен әйтә белергә;

–текстның маркирланган өлешен эчтән укып, эчтәлеген аңларга;

–төрле авторның 3—4 әсәрен яттан укырга.

–проза әсәрләрен шигъри әсәрләрдән аера белергә;

–фольклорның кече жанрларын (табышмак, санамыш, тизәйткеч, әйтеш, уйдырмалар) аера белергә;

–әдәби текстта кабатлаулар, җөмлә төрләрен, тыныш билгеләрен, ритм һәм рифмаларны таба белергә.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек алачак:

–дәреслекнең «Эчтәлек» битендә кирәкле әсәрне таба белергә;

–укылган әсәр буенча сораулар төзи, эчтәлеген сөйли һәм тексттан файдаланып сорауларга җавап бирә белергә;

–әкиятләрнең сюжет-композиция үзенчәлекләрен аерырга (чылбыр әкиятләрне аптыраткыч әкиятләрдән);

–кече фольклор әсәрләрендә төрлелекне тоемлый белергә (хикәя-әкият, бишек җырлары-әйтешләр);

– текстны укыганда дөрес интонация, уку темпын сайлап, паузалар белән укый белергә;

– әдәби әсәрләрне укыганда, текст кырындагы маркировкага нигезләнеп (төсле полоскалар), рольләргә бүленеп, чылбыр рәвешендә укый белергә;

– әсәргә ясалган иллюстрациягә туры килгән өлешне тексттан таба белергә;

– кече фольклор жанры әсәрләрен практик өйрәнергә (табышмак, санамыш, тизәйткеч, әйтешләр, уйдырмалар), аларны мимика, хәрәкәтләр белән бирә белергә;

– «Музей йорты» бүлегендә (рәссам Фәридә Ризаева күргәзмәсе), иллюстрацияләрне табып, дәреслекнең кайсы текстына туры килүен ачыкларга, текстның иллюстрация белән ни дәрәҗәдә туры килүен билгеләргә.

УКЫТУНЫҢ ИКЕНЧЕ ЕЛЫ

Шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр:

- үз эшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру;
- дәреслек геройларына, күршеңә ярдәм итүдә танып-белү инициативасын күрсәтү;
- үз мөмкинлекләреңне бәяләү, тормыш тәҗрибәсен куллану;
- дәрестә үзенең белем һәм күнекмәләрен куллану;
- үз фикереңне әйтә белү;
- иҗади эшчәнлеккә омтылыш булдыру;
- үз уңышларың-уңышсызлыкларың сәбәпләре турында фикер йөртү;
- кече яшьтәге мәктәп баласы үзе тел берәмлекләрен танып, таныш һәм таныш булмаганнарга бүлә белү;
- биремнәр системасында ориентлашырга өйрәнү.

Метапредмет нәтиҗәләре:

Танып белү универсаль уку гамәлләре:

-үзенә кирәкле информацияне таба белү; анализлый һәм информацияне бәяли белү;

-логик фикерләү чылбырын төзү;

-тәкъдим ителгән план ярдәмендә предмет, күренешләрне сурәтләү;

-мәгълүмат җиткерүче символларны уку;

-тормыш тәҗрибәсен кулланып, ситуациянең моделе буенча текст төзү;

-тәҗрибә куллану аша нәтиҗә чыгару;

-материаль объектлар (фишкалар) кулланып биремнәр үтәү;

-анализ, гомумиләштерү нигезендә нәтиҗә чыгару

<u>Регулятив (көйләгеч) универсаль уку гамәлләре</u>

-көч һәм энергия туплау, конфликтларны һәм каршылыкларны чишү максатында ихтыяр көчен үстерү;

-белгәнне һәм белмәгәнне аера белү;

-үз эшчәнлегеңне контрольгә алу, рәсемнәр ярдәмендә биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү;

-эшләнәчәк эшкә мөстәкыйль максат куя белү;

-үз-үзеңне ихтыяр буенча көйләү;

-бәяләү нәтиҗәсен шартлы символик формада чагылдыру;

-дәрестә өйрәнелгән материалның фәнне өйрәнүдәге, тормыштагы әһәмиятен ачыклау;

-тормыш тәҗрибәсен куллану;

-үтәлгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү, уңышлылыгына бәя бирү;

-укучылар тарафыннан белгән яки әлегәчә белмәгән күнекмәләрне үзара бәйләү.

<u>Коммуникатив универсаль уку гамәлләре</u>

-тыңлаучыларга аңлаешлы сөйләм төзү;

-күзаллау, фаразлау; логик фикер йөртү осталыгы; күршең белән хезмәттәшлек итү; фикерләү сәләтен үстерү, карарлар кабул итү һәм аны тормышка ашыру; үз фикереңне тулы, төгәл һәм ачык, аңлаешлы итеп әйтү, аны яклау;

житмәгән мәгълүматны башкалардан сорашып белү; иптәшеңнең үз-үзен тотышы белән идарә итү.

Предмет нәтиҗәләре:

-аерым төр һәм жанрга караган әсәрләрне аңлап укый һәм кабул итә, эчтәлеген кабатлап (аерым очракларда текстны яттан) сөйли, кирәк чакта тексттан өзекләр китерә алуга ирешү;

-укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алуына, аның нинди төр һәм жанрга каравын аеруына ирешү;

-укучының классик әдипләрнең тормыш һәм иҗат юлларының төп фактларын белүе;

-әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгарып, укыган буенча тезислар һәм план төзү, геройларга характеристика бирү,сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен билгеләү күнекмәсе булдыру;

-укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашырга, оппонентларның фикерен исәпкә алып, үз карашларын расларга һәм дәлилләргә, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итәргә өйрәтү.

-укучының җаваплылык хисен активлаштыру;

-укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;

-баланың үзаңын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү;

-әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;

-төрле чыганаклардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтыяҗларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.

-укучыда әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру, әдәбиятка мәхәббәт тәрбияләү;

-сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәтү;

-язу һәм сөйләм осталыгын үстерү, мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли, үз фикерен дәлилли, кирәк икән – үзгәртә-төгәлләштерә, нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белергә, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алырга һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләргә күнектерү;

-баланың үз эшчәнлеген һәм әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карарлар кабул итә һәм аларны җиренә җиткереп үти алуына ирешү;

-төрле чыганаклар белән эшләргә, аларны табарга, мөстәкыйль рәвештә кулланырга, төркемләргә, чагыштырырга, анализларга һәм бәяләргә өйрәтү.

УКЫТУНЫҢ ӨЧЕНЧЕ ЕЛЫ

Укучылар өйрәнәчәк:

-фольклор жанрларын аеру: хайваннар турындагы, тылсымлы әкиятләрне өйрәнү, мәсәл, хикәя турында күзаллау, халык иҗаты әсәрләре һәм автор әсәрләрен төркемли белү;

-әсәр геройларын характерлый белү, авторның үз героена мөнәсәбәтен күрсәтү, геройларга чагыштырмача характеристика бирү;

-халык иҗаты әсәрләре һәм автор әсәрләрен төркемли белү;

-әсәр геройларын характерлый белү, авторның үз героена мөнәсәбәтен күрсәтү, геройларга чагыштырмача характеристика бирүтөрле авторларның 6-8 шигырен яттан сөйләү:

-кыска күләмле әсәрләрнең эчтәлеген сөйләү;

-укылган әсәрдән чагыштыру, җанландыру, контрастны таба белү;

-сүзлекләрдән файдалану, тематик сүзлекләр төзү;
-аерым әсәрләргә аннотация төзү;
-элементы буенча китапта ориентлашырга өйрәтү;
әсәрнең сүзләрен дөрес әйтеп кычкырып һәм эчтән укый белү;
-әсәрнең темасын, төп мәгънәсен ачыклау, мәгънәви кисәкләргә бүлү, алар арасындагы бәйләнешләрне, төп фикерне билгеләү һәм аны үз сүзләрең белән әйтеп бирү.

Укучылар өйрәнергә мөмкинлек алачак:

-4-5 татар, рус, чит ил классикларының исемен, аларның әсәрләрен;
-1-2 балалар журналы һәм газетасының исемен, алардагы рубрикаларны;
-4-5 хәзерге заман язучысы яки шагыйренең исемен, алар язган әсәрләрне һәм эчтәлеген;
-үз илең, халкың һәм тарихың белән горурлану хисләре формалаштырырга, һөнәрләр дөньясы белән танышырга, җәмәгать урыннарында, мәктәптә үз-үзеңне тотуның әхлакый кагыйдәләрен үзләштерергә;
- уку эшчәнлеге һәм аның мотивлары арасында элемтә урнаштырырга;
- әдәби мәдәният нигезендә матурлыкны күрә белү һәм эстетик хисләр формалаштырырга;
-белем бирү учреждениесенә унай караш, татар теле фәнен өйрәнүнең кирәклеген аңларга;
-уку эшчәнлегенең уңышлылыгы (унышсызлылыгы) сәбәпләрен аңларга;
-аралашканда иптәшеңнең мотивларына һәм хисләренә ориентлашырга, үз-үзеңне тотышыңда мораль нормаларга һәм этик таләпләргә тотрыклы ияреpгә.

УКЫТУНЫҢ ДҮРТЕНЧЕ ЕЛЫ

Укучы өйрәнәчәк:

- катлаулы булмаган монолог төзергә өйрәнү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирергә өйрәнү; укылган әсәрнең эчтәлеген план буенча ачарга өйрәнү; шигъри әсәрләрне сәнгатьле укырга өйрәнү; иптәшләре алдында кыска чыгышлар ясарга өйрәнү; дәреслек һәм фәнни-популяр әдәбият белән эшләргә өйрәнү; алган белемнәрне практикада кулланырга өйрәнү; укытучы ярдәмендә персонажларга бәя бирергә өйрәнү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белергә өйрәнү.
- шигырьләрне сәнгатьле итеп уку;
- әсәрнең мәгънәви кисәкләре арасындагы бәйләнешләрне ачыклау, төп фикерне билгеләү һәм аны үз сүзләре белән әйтеп бирү;
- кыска күләмле әсәрләрнең эчтәлеген сөйләү;
- тылсымлы һәм хайваннар турындагы әкиятләрне аера белү;
- әсәрдәге төп геройга мөнәсәбәт белдерү;
- укылган әсәрдән чагыштыру, җанландыру, контрастны таба белү;
- 2–3 татар классигының исемен;
- 2–3 хәзерге заман язучысы яки шагыйренең исемен, язган әсәрләрен һәм аларның эчтәлеген;
- үзенә иң ошаган авторның берничә әсәрен;
- китапның төрле элементларына карап эчтәлеген билгеләү;
- сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу;
- әсәрләрнең геройларына характеристика бирү, чагыштырулар;
- авторның үз героена мөнәсәбәтен билгеләү;
- яраткан әдәби герое турында сөйли белү;
- дәреслектә дөрес ориентлашу, китапның элементларын төгәл билгеләү, авторын, исемен, эчтәлек язылган битен табу, иллюстрацияләр белән эшли белү;

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак:

- катлаулы булмаган монолог төзи белү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирү; укылган әсәрнең эчтәлеген план буенча ачу; шигъри әсәрләрне сәнгатьле укый белү; иптәшләре алдында кыска чыгышлар ясау; дәреслек һәм фәнни-популяр әдәбият

белән эшләргә күнегү; алган белемнәрне практикада куллана белү; укытучы ярдәмендә персонажларга бәя бирә белү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белү.

- тематик, монографик әсәрләр җыентыклары төзи белү;
- төрле авторларның 6–8 әсәрен яттан белү;
- мөстәкыйль рәвештә китаплар сайлый белү, китап элементлары буенча аның эчтәлеген ачыклау;
- сүзлекләр белән мөстәкыйль эшләү;
- аңлап, йөгерек уку күнекмәләре булдыру;
- текстның темасын, төп фикерен табу, текстны мәгънәви кисәкләргә бүлү, текстның планын төзү, тулы һәм кыскача эчтәлекне бирә белүләренә ирешү;
- фольклор әсәрләрен тану, автор әсәрләре белән уртаклыгын, аермасын билгеләү;
- әсәрдәге геройлар турында үз фикерләрен әйтә белүләренә ирешү, геройларның характерын ачыклау, чагыштыру;
- сайлап алып, әсәрне яки бер өзекне яттан өйрәнү; ныгыту;
- дәреслектә оста ориентлашу;
- әсәрдән өзекләр китереп, аннотацияләр язу;
- уку елында өйрәнелгән әдәби әсәрләрнең исемен, авторын, эчтәлеген;
- 1–2 балалар журналын, аның бүлекләрен;
- теге яки бу авторларның китапларын (бирелгән исемлек буенча, чыгыш әзерләү өчен) мөстәкыйль рәвештә китапханәдә сайлый белү, китап элементлары буенча аның эчтәлеген ачыклау;
- сайланган әсәрләрне мөстәкыйль уку.
- әдәбиятны халыкның милли – мәдәни байлыгы, тормышны танып белүнең төп чарасы, милли һәм дөньви мәдәниятның бер чагылышы, әхлакый кыйммәтләрне һәм традицияләрне саклау чарасы буларак аңлау, шәхси үсеш өчен туган телдә нәфис әдәбит укуның кирәклеген аңлау, дөньяви белемнәрне, милли тарих һәм мәдәният турында белемнәрне арттыру үз-үзеңне һәм дөньяны танып белү өчен туган телдә даими уку кирәклеген аңлау,явызлык һәм яхшылык, әхлаклелек турында беренчел күзаллау булдыру; укуның төрләрен куллану (танышу, өйрәнү, сайлап уку, эзләнеп уку), эчтәлекне аңлап уку, бәя бирү, төрле текстларны куллану, фикер алуда катнашу, геройларга бәя бирү, белем алуны дәвам итү өчен зарур уку техникасын үзләштерү, әдәби, фәнни-популяр һәм уку текстларын үзгәртү, анализлау күнекмәләрен булдыру.

Тыңлау (аудирование)

Бу бүлектә укучы:

- ишеткән сөйләүне кабул итәргә (әңгәмәдәшеңнең фикерләрен, төрле текстларны укыганда тыңлый белә);
- сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңларга;
- ишеткән әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирергә;
- вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләргә өйрәнә.

Укучы сөйләмдә куелган максатны аңлый алу, дөрес, фәнни яктан танып-белү, әдәби әсәрләрне тыңлаганнан соң сораулар куя белү таләп итү мөмкинлеге ала.

Уку. Кычкырып уку

Бу бүлектә укучы:

- иҗекләп укудан әкренләп йөгерек, аңлап, сүзләп укуга күчергә;
- уку тизлеген даими рәвештә арттыра барырга;
- аны текстның мәгънәсен тулы күләмдә аңларлык дәрәҗәгә җиткерергә;
- укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны сакларга;
- җөмләләрне укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аера белергә өйрәнә.
- Укучы төрле төрдәге һәм типтагы текстларның мәгънә үзенчәлекләрен аңлау, аларны интонация ярдәмендә бирү мөмкинлеге ала .

Эчтән уку

Бу бүлектә укучы:

- яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләрне эчтән укыганда мәгънәсен аңлап җиткерергә;
- уку төрләрен билгеләргә (өйрәнә, таныша, карап чыга, сайлап укый);
- тексттан тиешле мәгълүматны таба белергә өйрәнә.
- Укучы актлар, тасвирлау, өстәмә фикерләр белән тулыландырып уку бирү мөмкинлеге ала.

Төрле стильдәге текстлар белән эш

Бу бүлектә укучы:
- төрле стильдәге – әдәби, дәреслек, фәнни-популяр текстлар турында гомуми күзалларга;
- аларны чагыштыра белергә;
- бу төр текстларның максатларын билгеләргә;
- текстның темасын, төп фикерен, төзелешен ачыкларга;
- текстны мәгънәле кисәкләргә бүлергә, аларны исемләргә;
- фольклор текстының үзенчәлекләрен табарга;
- текстны төрле җөмләләр тезмәсеннән гамәли аерырга;
- әсәрнең исеменә һәм бизәлешенә карап, эчтәлеге турында белергә;.
- төрле мәгълүмат белән эшләргә;
- текст буенча сорауларга җавап бирергә;
- тема буенча чыгыш ясарга;
- иптәшенең чыгышын тыңларга;
- әңгәмә вакытында, текстны кулланып, җавапларны тулыландыруда катнашырга өйрәнә.

Укучы төрле белешмә һәм иллюстратив-сәнгать материалларыннан файдалану мөмкинлеге ала.

Библиографик культура

Бу бүлектә укучы:
- сәнгатьнең бер төре буларак китап булуын;
- китап – кирәкле белемнәрнең чишмәсе икәнен;
- Россиядә һәм татарларда беренче китаплар, аларның басыла башлау тарихын;
- уку китабы, әдәби әсәр, белешмәлекләр турында;
- китап элементлары: эчтәлеге яки бүлекләр исемлеге, титул бите, аннотация, иллюстрацияләр турында;
- китапта бирелгән мәгълүмат төрен ачыкларга: фәнни, әдәби (тышкы билгеләренә һәм анда бирелгән белешмә-иллюстратив материал);
- китап типларын ачыкларга;
- әсәр, җыентык, сайланма әсәр, вакытлы матбугат, белешмәлекләр (сүзлек, энциклопедия) турында;
- бирелгән исемлек, картотека буенча китап сайлый белергә;
- алфавит каталогыннан файдаланырга өйрәнә.
- Укучы яшь үзенчәлекләренә туры килгән сүзлек һәм белешмә материалларны мөстәкыйль рәвештә куллана белү мөмкинлеге ала.

Әдәби әсәр тексты белән эш

Бу бүлектә укучы:
- әсәрнең исемен аның эчтәлегенә мөнәсәбәтле рәвештә аңларга;
- укытучы ярдәмендә әдәби әсәрнең сәнгати үзенчәлекләрен билгеләргә;
- халык авыз иҗаты әсәрләренең гомумкешелек әхлак кагыйдәләрен һәм кешеләрнең үзара мөнәсәбәтләрен күрсәтүен ачыкларга;
- әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларыннан чыгып бәя бирергә;
- Туган ил, Ватан төшенчәсен аңларга;
- Россия халыклары мисалында әдәбиятта төрле милләт халыкларының туган илгә мәхәббәте турында;

- төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы турында;
- телнең сурәтләү чараларын кулланып, мөстәкыйль рәвештә текстны күз алдына китерергә;
- укытучы сораулары буенча, әсәрнең лексик үзенчәлекләрен истә тотып, эпизодларны бер-бер артлы искә төшерергә;
- иллюстрацияләр буенча эчтәлеген сөйләргә;
- сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирергә;
- әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләрне табарга;
- укытучы ярдәмендә катнашучыларның эш-гамәлләренең мотивларын билгеләргә;
- аларны анализларга;
- геройларның эш-гамәлләрен капма-каршылыгы яки охшашлыгы буенча чагыштырырга;
- текстны анализлау барышында автор билгеләмәләре, геройның исеме аша авторның аңа мөнәсәбәтен ачыкларга;
- әсәр героеның портретын, характерын аның эш-гамәлләре һәм сөйләме аша аңларга;
- әдәби әсәр эчтәлеген сөйләүнең төрләрен (тулы, сайлап, кыскача – төп фикерне әйтү);
- текстның эчтәлеген тулысынча сөйләргә;
- бирелгән өзектәге төп фикерне ачыкларга;
- кирәкле сүзләрне билгеләргә;
- исем кушарга;
- эпизодның эчтәлеген тулысынча сөйләргә;
- һәрбер өлешнең һәм текстның төп фикерен билгеләргә;
- һәр өлешкә һәм тулаем текстка исем кушарга;
- тексттагы җөмләләрне атарга;
- сорау җөмлә яки үзләре теләгән форма кулланып, план төзергә
- бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләргә;
- геройга характеристика бирергә (кирәкле сүзләрне текстан сайлау);
- вакыйга буенча урынны сурәтләргә (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләрне текстан алып) өйрәнә.
- Укучы төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрне, геройларны табу, чагыштыру мөмкинлеге ала.

Уку материалы, фәнни-популяр һәм башка текстлар белән эш

Бу бүлектә укучы:

- әсәрнең исемен аның эчтәлегенә бәйле рәвештә аңлатырга;
- уку, фәнни-популяр текстларның үзенчәлекләрен ачыклый белергә;
- риваять, легенда, мәсәл, миф, санамыш, әкият, тизәйткеч, үртәвеч, такмаза, бәет кебек әсәрләрнең гомуми үзенчәлекләрен аңларга;
- текстларга гади анализ алымнары турында;
- сәбәп һәм нәтиҗә бердәмлеген ачыкларга өйрәнә.
- Укучы текстның төп фикерен, микротемаларны, төп һәм терәк сүзләрне табу; текстны кабат укыганда эшчәнлек алгоритмын төзү;терәк сүзләр, модель, схемаларга таянып, текстны кабат күздән кичерү; эчтәлекне тулысынча һәм кыскача сөйләү (төп фикерне билгеләү) бирү мөмкинлеге ала.

Сөйләм (аралашу культурасы)

Бу бүлектә укучы:

- сөйләм төре буларак диалог турында;
- диалогик сөйләмнең үзенчәлекләрен: сорауны аңларга, аларга җавап бирергә;
- текст буенча сораулар куярга;
- әңгәмәдәшеңне бүлдермичә тыңлый һәм тикшерелә торган мәсьәлә буенча әдәпле итеп үз фикереңне әйтә белергә (уку, фәнни, әдәби текст буенча);
- текстка һәм шәхси тәҗрибәгә нигезләнеп, текст турында үз фикереңне әйтергә;

- дәрестән тыш аралашу вакытында сөйләм әдәбе нормаларыннан тайпылмаска;
- фольклор әсәрләре нигезендә милли этикет үзенчәлекләре турында;
- сүзлек белән эшләргә (туры, күчерелмә, күпмәгънәле сүзләрне аерып алырга);
- сүзлек байлыгын тулыландырырга;
- сөйләм төре буларак монолог турында;
- автор текстына таянып, тәкъдим ителгән яки укытучы әйткән тема буенча зур булмаган текст (монолог) төзергә;
- сөйләмдә текстның төп фикерен чагылдырырга;
- фәнни-популяр һәм әдәби әсәрләрнең үзенчәлеген искә алып, укылган яки ишеткән текстның эчтәлеген төгәл сөйләп бирергә;
- көндәлек тормыштан, әдәби әсәрләрдән, сынлы сәнгать әсәрләреннән алынган тәэсирләрне тасвирлый белергә, фикерләргә, хикәяләү аша бирергә;
- чыгышын дөрес планлаштырырга;
- монологик сөйләмнең үзенчәлекләрен искә алып, синоним, антоним, чагыштыруларны урынлы кулланырга өйрәнә.
- Укучы укылган әсәрнең дәвамы буларак, телдән сочинение, рәсем яки бирелгән тема буенча кечкенә хикәя төзү мөмкинлеге ала.

Язма сөйләм культурасы

Бу бүлектә укучы:
- язма сөйләм нормаларын;
- эчтәлекнең әсәр исеменә туры килүен (тема чагылышы, геройларның характеры, вакыйга барган урын);
- язма сөйләмдә телнең сәнгати сурәтләү чараларын: синоним, антоним, чагыштыруларны куллана белергә өйрәнә.
- Укучы бирелгән тема буенча хикәя, бәяләмә төзү мөмкинлеге ала.
- Балалар китабы белән эш
- Бу бүлектә укучы:
- Россиядә яшәүче төрле милләт халыкларының авыз иҗаты әсәрләрен;
- XIX–XX гасырда яшәгән классик язучыларның (шул исәптән балалар язучыларының да) әсәрләрен;
- Чит ил һәм хәзерге көн язучыларының кече яшьтәге мәктәп баласы аңлый алырлык әсәрләрен;
- төрле китаплар (тарихи, маҗаралы, фантастик, фәнни-популяр басмалар, белешмәлекләр, энциклопедияләр) һәм балалар вакытлы матбугаты турында;
- юмористик әсәрләр турында өйрәнә.
- Укучы балаларга тәкъдим ителә торган төп темалар: төрле халыкларның авыз иҗаты, Туган ил, табигать, балалар, җәнлекләр, яхшылык һәм яманлык аера белү мөмкинлеге ала.

Әдәби әсәрләрне гамәли үзләштерү

Бу бүлектә укучы:
- укытучы ярдәмендә әдәби тексттан сәнгатьлелек чараларын: синоним, антоним, эпитет, чагыштыру, метафора, гиперболаларны табырга һәм аларның әһәмиятен билгеләргә;
- әдәби әсәр, әдәби образ, сүз сәнгате, автор (сөйләүче), сюжет, тема; әсәр герое: портреты, сөйләме, эш-гамәлләре, фикерләре; авторның әсәр героена мөнәсәбәте төшенчәләрен;
- әсәрнең төзелеш үзенчәлекләрен;
- сурәтләргә (пейзаж, портрет, интерьер);
- фикер йөртергә;
- геройның монологы һәм диалогы, композиция үзенчәлекләре турында күзалларга;
- чәчмә һәм тезмә сөйләмне таныргa, аерырга;
- тезмә сөйләмнең үзенчәлекләрен (ритм, рифма) билгеләргә;
- фольклор һәм автор әсәрләрен аерырга;
- әсәрләрнең жанр төрлелеге турында;

- фольклор формасы буларак мәкальләр, әйтемнәр, табышмаклар турында;
- аларны таный, аера, төп фикерен билгеләргә;
- әкиятләр (хайваннар турында, тормыш-көнкүреш, тылсымлы) турында;
- әкиятләрнең әдәби үзенчәлеге, тел байлыгы, төзелеше турында;
- автор әкиятләре турында өйрәнә.
- Укучы хикәя, шигырь, мәсәл жанрлары турында гомуми күзаллаулар, төзелеш үзенчәлекләре, сәнгати чаралары турында гомуми күзаллау мөмкинлеге ала.

УКУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЭЧТӘЛЕГЕ
УКЫТУНЫҢ БЕРЕНЧЕ ЕЛЫ

Әлифба.

"Әлифба" китабы. Сөйләм. Кешеләрнең әйтеп һәм язып сөйләшүләрен гому¬ми күзаллау. Татар халык әкияте "Өч кыз".

Сөйләм. График схемалар ярдәмендә сөйләмне җөмләләргә, җөмләне сүзләргә аеру. Җөмлә һәм сүз. Җөмлә моделе. Сүз турында башлангыч төшенчәләр. А. Алиш "Куян кызы" әкияте.Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Г. Тукай "Эшкә өндәү". Предметны белдерүче, гомумиләштерүче сүзләр.Хәрәкәтне һәм билгене белдерүче сүзләр. Ярдәмлек сүз. Хәреф – авазның язудагы тамгасы, татар телендә авазлар һәм хәрефләр. Сузык авазлар. Нечкә һәм калын сузык авазларны аеру. [а], [ә] авазлары. А, а; Ә, ә хәрефләре. Сүзләрнең аваз моделе.

[ы], [э]авазлары. Ы, ы; Э, э (е) хәрефләре. Сүзнең аваз һәм хәреф схемасы.

[и] авазы. И, и хәрефләре. Сүзнең аваз һәм хәреф схемасы.

[у], [ү] авазлары. У, у; Ү, ү хәрефләре. Иҗекләр. Сузык аваздан торган һәм сузык аваздан баш¬ланган иҗекләр. Ау, уа иҗекләре.

[о]авазы. О, о хәрефләре. Сүзләрне иҗек һәм аваз¬ларга таркату. Кушылмадан торган һәм кушылма авазлардан башланган иҗекләр. Татар халык әкияте "Камыр батыр".

[ө] авазы. Ө, ө хәрефләре. Г. Тукай "Торна белән Төлке".

Сузык авазлар таблицасы. Сузык һәм тартык авазлар, нечкә һәм калын сузык авазларны аеру.Тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Сонор тартыклар. Сонор [н] авазы. Н, н хәрефләре.Сонор [л] авазы. Л, л хәрефләре. Кушылмадан торган һәм кушылма авазлардан башланган иҗекләр. Г. Гыйльманов "Шигъри әлифба"

Сонор [м] авазы. М, м хәрефләре, шул хәрефләр кергән сүзләрне уку.

Сонор [р] авазы. Р, р хәрефләре. Балалар китабы белән эшләү. Китапны саклап тоту күнекмәләре булдыру.Сүз уртасында, сүз ахырында сонор [й] авазы. Й, й хәрефләре

[ң] авазы, ң хәрефе. Ш. Галиев "Витаминлы хәрефләр" Эчтән укый белергә күнектерү.

Ике аваз белдерүче хәрефләр. [йа], [йә]авазлары. Я, я хәрефләре. Р. Миңнуллин "Саный беләм". [йу], [йү], [йы], [йэ] авазлары. Ю, ю; Е, е хәрефләре.

Парлы яңгырау һәм саңгырау тартыклар.[д], [д'] авазлары. Д, д хәрефләре. Ә. Бикчәнтәева "Дәү әнием". [т], [т'] авазлары. Т, т хәрефләре. Г. Тукай "Туган тел". Эчтән укый белергә күнектерү.[з], [з'] авазлары. З, з хәрефләре.

[с], [с'] авазлары. С, с хәрефләре. Әсәрне тыңлап, аңлы кабул итү. М. Җәлил "Карак песи".

[г], [г'] авазлары. Г, г хәрефләре. Текст эчтәлеген сайлап алып сөйләү. Һ. Такташ "Тәүфыйклы песи".

Укылган әсәргә анализ ясау. [к], [к'] авазлары. К, к хәрефләр.е

Ирен-ирен [w] һәм ирен-теш [в] авазлары. В, в хәрефләре..

[ф], [ф'] авазлары. Ф, ф хәрефләре. Әсәрнең төп эчтәлеге. А. Алиш "Сертотмас үрдәк"

[б], [б'] авазлары. Б, б хәрефләре. Р. Миңнуллин "Сабантуй" Дәрестән тыш эшчәнлекне оештыру, өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану.

Уку техникасын үстерү. [п], [п'] авазлары. П, п хәрефләре

[ж] авазы. Ж, ж хәрефләре. Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку).

[ш] авазы. Ш, ш хәрефләре. Әкиятнең эчтәлеге. “Ташбака белән Куян” әкияте. Укылган әсәргә анализ ясау.

[җ], [җ'] авазлары. Җ, җ хәрефләре Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, темп саклап кычкырып уку).

[ч], [ч'] авазлары. Ч, ч хәрефләре. Укыганны кабатлап сөйләү. “Яшелчә бакчасы” тексты

Парсыз саңгырау тартыклар. [х], [х'] авазлары. Х, х хәрефләре. Әсәрне яки өзекне яттан уку. Х. Халиков “Хәзинә”

[һ], [һ'] авазлары. Һ, һ хәрефләре. Х. Халиков “Шаулама”

[йо] авазы. Ё, ё хәрефләре. Рәсем буенча хикәя Якташ очучыбыз (Вәлиев Гәрәфетдин) турында әңгәмә.

[щ] авазы. Щ, щ хәрефләре.

[ц] авазы. Ц, ц хәрефләре Укылган әсәргә анализ ясау.

ь, ъ – нечкәлек һәм калынлык, аеру билгеләре. Р. Бәшәр “Туган җир”. Эчтән укый белергә күнектерү.

Алфавит. Алфавит каталогыннан файдалану. Ш. Галиев “Телевизор булды баш” Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку).

Сәнгатьнең бер төре буларак китап. Уку китабы, әдәби әсәр, белешмәлекләр. Әсәр геройлары һәм вакыйгалар барышы. Россия халыклары әдәбияты. Й.Шәрәпова “Батыр”.

Китап элементлары: эчтәлеге яки бүлекләр исемлеге, титул бите, иллюстрацияләр Яшь үзенчәлекләренә туры килгән сүзлек һәм белешмә материалларны мөстәкыйль рәвештә куллана белү. А. Хәлим “Биктырыш җыры” Уку техникасын үстерү.

Әдәби уку.

“Әдәби уку” китабы. Халык авыз иҗаты турында гомуми кузаллау. Авторның булмавы. Аптыраткыч әкиятләр сере. Әкиятләр турында гомуми күзаллау.

Татар халык иҗатында кече фольклор жанрлары. Сюжет куелышы. Тылсымлы дөньядагы предметлар, әкияти төсләр, тылсымлы булышчылар.

Гамәли-уен характерындагы кече жанр әсәрләре. Фольклор әсәрләрен аеру. Табышмак ничек төзелә. Санамыш серләре. Борынгы санамышлар.

Яшь үзенчәлекләренә туры килгән сүзлек һәм белешмә материалларны мөстәкыйль рәвештә куллана белү. Телдән сөйләм. Эндәшләр. Р. Газизов “Уйныйбыз”. Әсәрне яки өзекне яттан уку.

Тизәйткечләр. Төрле жанрдагы әсәрләрне гамәли аеру Охшаш яңгырашлы сүзләр. М. Галиев “Кайтаваз”.

Рифма һәм шигырь мәгънәсе. Р. Газизов “Беләсезме?”

Шаян шигырьләр. Л. Лерон “Буталмышлар илендә” Уку техникасын үстерү.

Әйләнмәле һәм чылбыр әкиятләре. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп чират буенча уку.. Тылсымлы әкиятләрдән аермалы яклары. Әкиятләрдә проблемалар, үгет-нәсыйхәт, юмор хисе.

Яңгыравык шигырьләр. Ф. Яруллин “Черкиләр җыры”. Иллюстрация сәнгате.

Хикәянең исеме. Әсәр геройларына карата үз фикереңне белдерү. Әсәр исеменең төп мәгънә, эчтәлек белән туры килүе. Хикәя герое. Геройларның характерына чагыштырма анализ. Прозада сүзләрнең үзенчәлекле яңгырашы. Э. Шәрифуллина “Бәйрәм ашы – кара-каршы”

Шигырь. Дөньяны шагыйрьләр күзлегеннән чыгып танып белү: шагыйрьнең матурлыкны тоя белергә өйрәтүе. Поэзиядә яңгыравык сүзләр.

Х. Халиков “Әллә ул да белә микән?”

Балалар шигырьләре. Р. Миңнуллин “Үзебез генә калгач”. Ш. Галиев “Шауламагыз, әти йоклый”.

Санамыш, тизәйткеч, үртәвеч. Шигырьдә юмор хисе. Б. Заходер “Өтерне кайда куярга?”

Язучы фантазиясе. Р. Кутуй “Төнге әкият”. Автор һәм халык әкиятләрендә сюжет-композиция охшашлыгы, яңа мәгънәви төсмерләр бирү.

Дөньяны кем ничек күрә? Сурәтләнгән вакыйгаларга карата автор фикере. Чагыштыру, җанландыру кебек гади әдәби алымнар. Р. Миңнуллин “Шүрәлесез урман”. Х. Халиков “Әгәр күрә белсәгез”

Шагыйрь нәрсә күрә һәм ишетә? Автор теленең кабатланмас матурлыгы. Кеше һәм табигать бергәлеге.Шигырьләрдә

әдәби сурәтләү чаралары (чагыштыру, җанландыру). Р. Вәлиева “Кыңгырау чәчәк”.

Жанрлар турында гомуми кузаллау. Такмазалар, уйдырмалар, үртәвечләр. Х. Халиков “Көймәче мәче”. Бишек җырлары. Р. Харис “Сине көтә тыныч таң”. Шагыйрьләр күзлегеннән караганда дөнья матурлыгы.

Арадаш аттестация(тест)

Автор әсәрләрендә һәм халык әкиятләрендәге сюжет кулланылышы (капма-каршы ике дөнья, булышчылыр, тылсымлы төсләр). Хаталар өстендә эш. Әдәби әкиятләр. М. Әгъләмов “Килсен безгә әкият”.

Әсәрнең герое турында күзаллау булдыру.Әсәрдәге геройларга карата үз фикерен белдерү. Х. Туфан “Юкмыш бабай малае”. Ике образны чагыштырып сөйли белү.

Тезмә әсәр үзенчәлеге: рифма. Рифмалашкан сүзләр. Л. Лерон “Буталмыш әкият”. “Шүрәле” – халык әкияте.

Шагыйрьләр иҗат иткән дөнья белән чынбарлык арасындагы охшаш һәм аермалы яклар. Рифмалашкан сүзләр. “Әннәгизә-генәем”.

Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Бертуган Гриммнар. “Дөньяда булмаган әкият”.

Әдәби әсәрләрнең башка сәнгать әсәрләре белән бәйләнеше. Рәссам нәрсә күрә?
Р. Фәйзуллин “Табигать кочагында”.

УКЫТУНЫҢ ИКЕНЧЕ ЕЛЫ

Баланың китап укучы буларак тәҗрибәсен үстерү. Хайваннар турындагы әкиятләр белән бергә тылсымлы әкиятләр өстендә дә эш алып бару. Әсәрнең исемен, геройларның үз-үзен тотышын, эш-гамәлләрен портретларын, исемнәрен, сөйләмнәрен анализларга өйрәнү.

Хайваннар турында әкиятләр. Әкиятләр турында гомуми күзаллау булдыру. Татар халык әкиятләрендәге төп герой белән башка халыклар әкиятләрендәге төп герой арасындагы охшаш һәм аермалы яклар. Геройларның характеры. Россия халыклары әкиятләре.

Тылсымлы әкиятләр**.** Җирдәге һәм тылсымлы дөньяны чагыштыру. Тылсымлы предметлар, герой куллана торган тылсымлы әйберләр: тарак, көзге, балдак. Тылсымлы булышчылар (җәнлекләр: этәч, бүре, куян, убырлы карчык һ.б.), тылсымлы төсләр (ак,кара). Борынгы дөньяның тылсымлы әкиятләрдә чагылышы (табигать көчләре, кешеләрнең хайваннарга, үсемлекләргә әверелүе)

Тормыш-көнкүреш әкиятләре**.** Тормыш-көнкүреш әкиятләренең килеп чыгышы. Тылсымлы әкиятләрдән аермалы яклары. Әкиятләрдә проблемалар, үгет-нәсыйхәт, юмор хисе.

Әкиятләрнең әдәби үзенчәлеге, тел байлыгы, төзелеше. Автор әкиятләре. Автор әкиятләре. Чәчмә һәм тезмә сөйләмне тану, аеру; тезмә сөйләмнең үзенчәлекләрен (ритм, рифма) билгеләү

Белмәмештә кунакта.Россиядә һәм татарларда беренче китаплар, аларның басыла башлау тарихы турында гомуми күзаллау. Уку китабы, әдәби әсәр, белешмәлекләр. Китапны сәнгать төре буларак аңлау формалаштыру.

Шигъри әсәрләр белән танышу.Текстның мәгънәсен аңлап уку, йөгерек уку техникасын камилләштерү. Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү, вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләү. Шигърият (Р.Вәлиева, Ф.Яруллин,Җ. Дәрзаман, Йолдыз). Кеше һәм табигатъ бергәлеге. Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Әйләнә-тирә дөньяның матурлыгы-шагыйрь өчен илһам чишмәсе булуга инандыру, шигырьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет.

Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Чагыштыру, контраст, җанландыру кебек гади әдәби алымнарны таба белү. Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм мелодиясе (тавышны күтәрү, түбәнәйтү).

Текстларга гади анализ алымнары белән таныштыру; сәбәп һәм нәтиҗә бердәмлеген ачыклау.

Текстка һәм шәхси тәҗрибәгә нигезләнеп, текст турында үз фикереңне әйтү. Дәрестән тыш аралашу вакытында сөйләм әдәбе нормаларыннан тайпылмау. Сөйләмдә текстның төп фикерен чагылдыру. Фәнни-популяр һәм әдәби әсәрләрнең үзенчәлеген искә алып, укылган яки ишеткән текстның эчтәлеген төгәл сөйләп бирү.

Укымышлы ябалак янында

Әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларыннан чыгып бәя бирү. Туган ил, Ватан төшенчәсен аңлау, Россия халыклары мисалында әдәбиятта төрле милләт халыкларының туган илгә мәхәббәте турында күзаллау булдыру. Төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы. Әсәр героеның портретын, характерын аның эш-гамәлләре һәм сөйләме аша бирү. Туган тел әдәбиятын дөнья мәдәниятының өлеше буларак, әхлакый кыйммәтлекне һәм гореф гадәтләрне саклау күренеше буларак, халыкның милли-мәдәни кыйммәтлеген аңлау. Автор теленең кабатланмас матурлыгы. Халык авыз иҗаты белән охшашлык (кабатланулар, вакыйгалар бергәлеге һ.б.)

Аю өенендә

Шигърият (Р.Миңнуллин). Шигъри әсәрләр белән беррәттән хикәяләр белән дә танышу (Ләбиб Лерон, Идрис Туктар). Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Эчтән укый белергә күнектерү. Чылбыр рәвешендә укыганда үз урыныңны белеп, чират буенча уку. Укылган әсәргә анализ ясау күнекмәләре. Укучыларны тиз һәм йөгерек укырга гадәтләндерү. Укыганда орфоэпия нормаларын төгәл саклау, дөрес тавыш төсмерләре (тавыш көче, темпы) белән укырга өйрәтү. Аңлап һәм сәнгатьле уку күнекмәләре булдыру. Укуга карата таләпләрне төгәл үтәү: кычкырып укуның дөреслеге, сәнгатьлелеге, укуның тизлеге

Хыялда тудырган дөнья

Шигърият (Г.Тукай, Г.Афзал, Б.Рәхмәт, Ш.Галиев, Р.Вәлиева, Ф.Яруллин, Җ. Дәрзаман, Р.Фәйзуллин, Р.Харис, Р.Миңнуллин, Р.Корбан ,М.Фәйзуллина, М.Шабаев, Н.Мадьяров, Л.Лерон, Н.Ахунов, Ф. Садриев, Р. Хафизова, Ф.Зыятдинов, Г. Юнысова, Л.Шәех).

Хикәя җанрыЖанр үзенчәлеге: сурәтләнгән вакыйгаларның тормышчанлыгы; әхлакый проблемаларның актуальлеге; уйдырмалар. Хикәянең төп мәгънәсе. Хикәя исеменең төп

мәгънәгә туры килүе. Хикәя геройлары, аларның портретлары һәм характерының сөйләмнәре. Башкарган гамәлләре аша чагылышы. Авторның үз героена мөнәсәбәте.

Тексттан тиешле мәгълүматны таба белү. Фактлар, тасвирлау, өстәмә фикерләр белән тулыландырып уку.

Әдәби әсәр эчтәлеген сөйләүнең төрләрен (тулы, сайлап, кыскача – төп фикерне әйтү) үзләштерү.

Текстның эчтәлеген тулысынча сөйләү: бирелгән өзектәге төп фикерне ачыклау, кирәкле сүзләрне билгеләү, исем кушу, эпизодның эчтәлеген тулысынча сөйләү, һәрбер өлешнең һәм текстның төп фикерен билгеләү, һәр өлешкә һәм тулаем текстка исем кушу, тексттагы җөмләләрне атау, сорау җөмлә яки үзләре теләгән форма кулланып, план төзү. Язма сөйләм нормалары: эчтәлекнең әсәр исеменә туры килүе (тема чагылышы, геройларның характеры, вакыйга барган урын).
Балалар өчен газета-журналлар

Дәрестән тыш эшчәнлекне оештыру:сыйныфтан тыш укыганны сөйләү, өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Фән буенча сүзлек эше, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат: газета, журналлар белән эшләү, балалар вакытлы матбугаты белән танышу.

УКЫТУНЫҢ ӨЧЕНЧЕ ЕЛЫ

Күзәтәбез һәм тәэсирләр уртаклашабыз

Шигърият. Б.Рәхмәт. “Иң күңелле чак”. “Музей йорты”на сәяхәт. И.Грабарь “Сентябрь кары”.

Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. М.Галиев “Җиләктән кайтканда”. “Музей йорты”на сәяхәт. Г.Эйдинов “Мастерской тәрәзәсе”.

Б.Рахимова. “Шук болытлар, батыр җил, якты кояш” Р.Корбан. “Көз нигә моңая?”.

Мәсәл жанрлары турында күзаллау. (Мәсәл – автор әсәрләре, хайваннар турында әкиятләр һәм фольклор дөньясы байлыгы). Л.Лерон. “Яңгырның ял көне”. “Музей йорты”на сәяхәт. Ф.Васильев. “Яңгыр алдыннан”.

Р.Мингалим. “Август каеннары”. З.Т уфайлова. “Яфрак ява”. Кереш контроль эш.

Фольклор әсәрләрнең жанр төрлелеге (әйләнмәле әкият, хайваннар турында әкият, көнкүреш әкиятләре, тылсымлы әкиятләр; кече фольклор төрләре: табышмаклар, санамышлар, әйтемнәр, бишек җырлары һ.б.). Ф. Хөсни “ Яфрак коелганда”. “Музей йорты”на сәяхәт. И.Остроухов “Алтын көз”.

Кече яшьтәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эшчәнлеген оештыру: өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. М.Мазунов “Карап торам”. Г.Хасанов “Кыр казы”. “Музей йорты”на сәяхәт. “Казлар” картинасы.

Хикәя жанры турында күзаллау формалаштыру. Терәк сүзләр, модель, схемаларга таянып, текстны кабат күздән кичерү. Эчтәлекне тулысынча һәм кыскача сөйләү (төп фикерне билгеләү).

Укылган әсәрнең дәвамы буларак, телдән сочинение, рәсем яки бирелгән тема буенча кечкенә хикәя төзү.

Г.Бәширов “Ана каз белән ата каз һәм аларның унике бәбкәсе”.

Хикәя геройлары, аларның портреты һәм характер үзенчәлекләренең башкарган гамәлләре аша чагылышы. Геройларга чагыштырма характеристика. Г.Остер “Серне ачты”

Н.Сладков “Күзалдавычлар”. Р.Әхмәт “Сыкы”. “Музей йорты”на сәяхәт. “Февраль зәңгәрлеге”, “Кышкы зәңгәрлек” картиналары. Фольклор әсәрләр турында күзаллау булдыру. Фольклор әсәрләрнең жанр төрлелеге (әйләнмәле әкият, хайваннар турында әкият, көнкүреш әкиятләре, тылсымлы әкиятләр; кече фольклор төрләре: табышмаклар, санамышлар, әйтемнәр, бишек җырлары һ.б.).

Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү, вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләү, сөйләмдә куелган максатны аңлый алу, дөрес, фәнни яктан танып-белү, әдәби әсәрләрне тыңлаганнан соң сораулар куя белү таләп ителә.

Н.Сладков “Кем остарак?”. Р.Корбан “Мәктәпкә озату бәйрәме”.

“Серле ачкыч” мәктәп клубы утырышы. Г.Пушкин “Кыш”. Г.Рәхим “Безнең тауда”. “Музей йорты”на сәяхәт. Р.Шәмсетдинов “Ботинкалар”. Халык авыз иҗаты грамотага, туган телгә өйрәтү өчен материал буларак киң кулланыла. Татар халык иҗаты һәм халык авыз иҗатының кечкенә фольклор жанрлары турында укучыларның белемнәрен системалаштыру.

Кеше һәм табигать бергәлеге. Әйләнә-тирә дөнья матурлыгының шагыйрь өчен илһам чишмәсе булуын инандыру. Кеше һәм табигать бергәлеге.

Н.Әхмәдиев “Чишмәгә суга барам”. Мәсәл жанрлары турында күзаллау. (Мәсәл – автор әсәрләре, хайваннар турында әкиятләр һәм фольклор дөньясы байлыгы).

Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Автор әдәбияты: хикәя жанрлары һәм әдәби әкиятләр, автор поэзиясе. Н. Гыйматдинова “Сарбай”. Автор әдәбияты: хикәя жанрлары һәм әдәби әкиятләр, автор поэзиясе. Шигъри текстларның үзенчәлекләре (ритм, рифма).

Чагыштырулар серенә төшенәбез

Хайваннар турында әкиятләр.Әфган халык әкияте: “Иң яхшы дару”. Уйгур халык әкияте: “Тылсымлы китмән”.Халык авыз иҗатының бер төре булган һәм җир йөзендәге барлык милләтләрдә дә яшәп килүче, буыннан буыннарга күчеп йөри торган хайваннар турындагы әкиятләргә карата гомуми күзаллау булдыру

Әкиятнең гасырлар дәвамында үсеше. Борынгы әкиятләрдә геройның аңы, хәйләгә осталыгына дан җырлана. Ә әкияти вакыйгалар исә үз эченә геройның изге эшләрен, аның сәләтен, киң күңеллеген күрсәтүне максат итеп куя. Йөремсәк әкиятләр турында күзаллау булдыру.

Инглиз халык әкияте: “Күрән төстәге пингвин баласы”

Россиядә яшәүче төрле милләт халыкларының авыз иҗаты әсәрләре.

Фольклор әсәрләреннән әкиятләрне вакыт тасмасында күрсәтү (бик борынгы, борынгы, әкияти вакыйгалар).

Монгол халык әкияте: “Әтәч таңда нигә кычкыра?”

Халык авыз иҗаты әсәрләренең гомумкешелек әхлак кагыйдәләрен һәм кешеләрнең үзара мөнәсәбәтләрен күрсәтүен ачыклау.

Фольклор әсәрләре нигезендә милли этикет үзенчәлекләре белән таныштыру.

Манси халык әкияте “Куянның колагы нигә озын?”

Әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларыннан чыгып бәя бирү. Төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы. Кече фольклор жанрларын практик үзләштерә (табышмак, санамыш, бишек җырлары), үзең текст иҗат итү һәм кирәкле мимикалар ярдәмендә аны сәхнәләштерү. Үз кичерешләреңне телдән һәм язмача уртаклашу (сөйләм һәм инша формасында)

Кабардин халык әкияте “Җәнлекләр патшасы”.

Укучы - тыңлаучыга табигый көчләрнең серен, әкият геройларының серле тормыш агышын күрсәтү.

Венгр халык әкияте “Комсызлык бәласе”. Африка негрлары әкияте “Сырны ничек бүлгәннәр?”

Кешеләрнең хыялларын аңларга тырышабыз

Фольклор әсәрләреннән автор иҗатына күчү. Л.Лерон “Хыял”. Йолдыз “Антенналы бәрәңге”. Зур булмаган күләмдәге текстны мөстәкыйль укый белү, өйрәнелә торган текстта кирәкле мәгълүматны табарга өйрәнү. Шулай ук сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу һәм таләп ителгән информацияне аерып ала белү.

Хикәя геройларының характерында тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү. Геройның характерын билгели белү (аның сүзле портреты, эш-гамәлләре, сөйләм әдәбе, автор мөнәсәбәте аша), геройның характер үсешен вакыт аралыгында күзәтү, берничә геройның гамәлләренә чагыштырма анализ ясау. Әкият һәм хикәя жанрының үзгәлеге турында күзаллау формалаштыру. Л.Лерон “Мәче малае Шукбай” 1,2 бүлекләр.

Уйдырма, әкиятләр, хикәяләрне чагыштыру. Китап типларын ачыклау: әсәр, җыентык, сайланма әсәр, вакытлы матбугат, белешмәлекләр (сүзлек, энциклопедия). Лирик һәм прозаик текстларда автор кичерешләрен һәм позицияләрен табу

Л.Лерон “Шукбай балык тота”. “Хат”.

Бүгенге көн язучылары, шагырьләренең актуальлеге. Текст белән эшләү нәтиҗәсендә төрле сюжет сызыкларын аера белү, геройларның характерын, вакыйгалар үсешен, сәбәпләрнең бәйлелеген билгеләү, үзеңнең фикереңне белдерү, авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, текстның төп фикерен ачыклау.

Р.Файзуллин “Тугайда”. А.Әхмәтгалиева “Болытта җиләк үсә”

Җөмләләрне укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аера белү. Төрле төрдәге һәм типтагы текстларның мәгънә үзенчәлекләрен аңлау, аларны интонация ярдәмендә бирү. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат белән эшләү. Төрле җыентыклар төзергә өйрәнү.

А. Гыйләҗев “Суык”.

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрне, геройларны табу, чагыштыру. Китапта бирелгән мәгълүмат төрен ачыклау: фәнни, әдәби (тышкы билгеләренә һәм анда бирелгән белешмә-иллюстратив материал).

А.Алланазаров “Дустымны эзлим”

Сәнгатьле уку, текстның эчтәлеген сөйләү һәм язу, сочинение язу, әзер темага телдән яки язма рәвештә текст әзерләү, картиналар белән эшләү, әсәргә нигезләп инсценировка эшләү, рольләргә бүлеп уку, уен кебек эш төрләрен куллану күз алдында тотыла.

Р.Гыйззәтуллин “Батырлык”. Г.Рәхим “Иске самовыр торбасы”

Ярату турында

Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Р.Вәлиев “Барысын да яратам”. Ш.Маннур “Яратам”. Р.Вәлиев “Чыпчык”.

Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп, чират буенча уку. А.Гыймадиев “Шәмси маҗаралары”

Яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләрне эчтән укыганда мәгънәсен аңлап җиткерү. В.Нуриев “Кем катырак суга?”. “Музей йорты”на сәяхәт. Б.Кустадиев “Идел. Салават күпере”. Р.Вәлиева “Яңгыр белән Кояш”.

Уку төрләрен билгели белү (өйрәнү, танышу, карап чыгу, сайлап уку).

Г.Сабитов “Тәүге шатлык”.

Китапта бирелгән мәгълүмат төрен ачыклау: фәнни, әдәби (тышкы билгеләренә һәм анда бирелгән белешмә-иллюстратив материал).

Н.Гыйматдинова “Болын патшасы”. “Музей йорты”на сәяхәт. Ф.Халиков “Гаилә портреты”

Зур булмаган күләмдәге текстны мөстәкыйль укый белү, өйрәнелә торган текстта кирәкле мәгълүматны табарга өйрәнү. Шулай ук сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу һәм таләп ителгән информацияне аерып ала белү.

А.Әхмәтгалиева “Безнең чишмә”. “Музей йорты”на сәяхәт. Ф. Әминов “Су буе”.

Китап типларын ачыклау: әсәр, җыентык, сайланма әсәр, вакытлы матбугат, белешмәлекләр (сүзлек, энциклопедия).Г.Бәширов “Беренче кар”

Укылган әсәргә анализ ясау. М.Мазунов “Яңа карлар ява”. И.Солтан “Кар ник шыгырдый?”

Р.Миңнуллин “Кар бәйрәме”. “Музей йорты”на сәяхәт. “Тылсымлы кыш”. “Серле ачкыч” мәктәп клубы утырышы.

Хикмәтле тормыш тәҗрибәсе туплыйбыз

Мәсәл жанрының килеп чыгышы, үсеше. Хикәя, шигырь, мәсәл жанрлары турында гомуми күзаллаулар, төзелеш үзенчәлекләре, сәнгати чаралары. Бөтен дөньяга танылган мәсәлчеләр.

Эзоп. “ Давыл белән Кояш”. Г.Тукай “Җил илә кояш”.

Әдәби жанрлар һәм төрләре булган текстлар белән эш.Текстны автор әсәрләре яки фольклор әсәре булуын билгеләү. Текстта жанр үзенчәлекләрен аңлау (тылсымлы әкиятләр, көнкүреш әкиятләр, хикәя, бишек җырлары, гимн). Н.Исәнбәт “Ябалак белән чыпчык”. Татар халык әкияте: “Ябалак белән чыпчык”

Мәсәл жанры. Мәсәлләрнең ике өлештән: хикәяләү (вакыйга) һәм моральдән (нәтиҗә, тәрбияви аңлату) торуын аңлату. Т.Яхин “Карга белән Төлке”. Ф.Яхин “Сыр бәласе”. Г.Шамуков “Карга белән Төлке”.

Мәкальләр – ул борынгылар сүзе, аталар сүзе, картлар сүзе, тәҗрибә һәм хикмәт җимеше, хәтердә сакланырга тиешле хәзинә, халыкның күмәк фикере. В Радлов “ Карганың хәйләсе”. Л.Толстой “Зирәк чәүкә”. К.Насыйри “Комсыз эт”.

Тормыш кагыйдәсе, сүзгә дәлил, тормышта киңәш. “Мәкаль” сүзе гарәп теленнән алынган, “урынлы сүз яки тиешле урында әйтелгән сүз“ дигән мәгънәне аңлатуын төшендерү. Ә.Исхак “Карт Имән белән яшь егет”. М.Гафури “Ике чебен”

Фәнни-популяр һәм сәнгати текстлар арасындагы аерманы аңлау. Текстның фәнни-популяр яки сәнгати текстларка туры килүен исбатлау. Мәсәлдәге хикәяләү өлешенең әкиятләрдән килеп чыгуына басым ясау. Мәсәлләрне мораль өлешенең мәкальләр белән охшашлыгы. Г.Тукай “Төлке һәм йөзем җимеше”. Төлке белән виноград”.

Поэтик һәм прозаитик текстларны аера белү. Теләсә нинди текста автор фикерен (укытучы ярдәме белән), шулай ук лирик шигырьләрдә геройның борчылуын реконструкцияли белү.

Төрле халык мәкальләре. Мәкальләрне сөйләмдә, мәсәлләрдә урынлы куллану.

Г.Тукай “Аккош, Чуртан һәм Кыскыч”. И.Крылов “Аккош, Чуртан һәм Кысла”.

Көлке серләрен эзлибез

Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Шигырьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет, контраст.

Ш.Галиев “Иншаның файдасы”. “Сүзләре һәм үзләре”.

Поэтик форманың кайбер әһәмиятле үзенчәлекләре белән таныштыру.

Р.Вәлиева “Көчле укучы”. К.Тәңрекулиев “Эшчән”, “Гельды”

Махсус терминнар кулланмыйча гына, парлы һәм аралаш рифмаларның дөрес яңгырашын, эчтәлеккә йогынтысын бәяләү. Рифмаларның чиратлашуы аша “ритм” төшенчәсе дә бирү. И.Юзеев “ Хатасыз ничек язарга?”. Р.Миңнуллин “Хаталар өстендә эшләү”.

Сүзлек белән эш (туры, күчерелмә, күпмәгънәле сүзләрне аерып алу), укучыларның сүзлек байлыгын максатчан тулыландыра бару.

Р.Фәйзуллин “Ничек яхшы булырга?”. Йолдыз “Ике җаваплы табышмак”.

Укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны саклау.

Г.Морат “Тиргиләр”. З.Туфайлова “Трай”. Р.Валиев “Минеке”

Герой ничек туа?

Сәнгатьнең бер төре буларак әдәби укуны кузаллау.

Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм методикасы (тавышны күтәрү, түбәнәйтү).

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрне, геройларны табу, чагыштыру. Ф.Яруллин “Тылсымлы ачкыч”. Р.Мингалим “Уйларга кирәк”.

Рәссам, язучы һәм композиторларның үзенчәлекләрен чагыштыру. Төрле сәнгать төренә караган әсәрләрне чагыштыру.

Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирү. Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләрне табу. Авторның үз героена мөнәсәбәте. Геройларга чагыштырма характеристика.

Ф. Яруллин “Тылсымлы ачкыч”.Р.Харис “Берсе калсын иде”.

Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләрне тексттан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләрне текстан алып).

Терәк сүзләр, модель, схемаларга таянып, текстны кабат күздән кичерү. Эчтәлекне тулысынча һәм кыскача сөйләү (төп фикерне билгеләү).

Ф. Яруллин “Тылсымлы ачкыч”. Р.Вәлиева “Кышкы ямь”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Укылган әсәрнең дәвамы буларак, телдән сочинение, рәсем яки бирелгән тема буенча кечкенә хикәя төзү.

Әдәби әсәр, әдәби образ, сүз сәнгате, автор (сөйләүче), сюжет, тема; әсәр герое: портреты, сөйләме, эш-гамәлләре, фикерләре; авторның әсәр героена мөнәсәбәте төшенчәләрен аңлату.

Ф. Яруллин “Тылсымлы ачкыч”. Йолдыз “Белмәгәнен белми”

Телнең сурәтләү чараларын кулланып, мөстәкыйль рәвештә текстны күз алдына китерү. Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән текстагы геройга характеристика бирү.

М.Мирза “Язның тәүге көннәре”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләрне табу. Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләрне текстан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләрне текстан алып). Г.Хәсәнов “Май”. Ә.Рәшит “Яшенле яңгыр”

Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләрне табу. Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләрне текстан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләрне текстан алып).

Г.Хәсәнов “Май”

Телнең сурәтләү чараларын кулланып, мөстәкыйль рәвештә текстны күз алдына китерү Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән текстагы геройга характеристика бирү. Г.Хәсәнов “Май”.

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрне, геройларны табу, чагыштыру Г.Хәсәнов “Май”.

Үткәннәр белән хәзергене чагыштырабыз

Язма сөйләмдә телнең сәнгати сурәтләү чараларын: синоним, антоним, чагыштыруларны куллана белү.

Р.Фәйзуллин “Онытма син!”

Шәхси үсештә туган телдә укуның мөһимлеген аңлау; дөньяны күзаллауны , милли тарихны һәм мәдәниятны, башлангыч этикетны күзаллауны, мәрхәмәтлелекне һәм явызлыкны, әхлаклелекне формалаштыру. Л.Шагыйрьҗан “Сөембикә манарасы”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Кызыксындырган әдәбиятны мөстәкыйль сайлый алу.

М.Мирза “Без бабайсыз үстек”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Өстәмә мәгълүмат алу һәм аңлау өчен белешмә чыганаклардан файдалану.

“Музей йорты”на сәяхәт. Е. Николаевна Хилкова “Матюниналар портреты” картинасы.

Ф.Кәрим “Ант”, “Ватаным өчен”.

М.Җәлил “Кичер, илем!”.

Мәкаль жанры.В.Нуруллин “Бүреләр, үгез һәм без”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Мәҗбүри арадаш аттестация.

Г.Ахунов “Канатлар кая илтә?”. Мәкальләр. “Музей йорты”на сәяхәт.

И.Юзеев “Матурлыкны гына алып кит”. “Музей йорты”на сәяхәт.

Г.Бәширов “Безнең Татарстан”

УКЫТУНЫҢ ДҮРТЕНЧЕ ЕЛЫ

Тылсымлы әкият кануннарын өйрәнәбез: үткәннәрне яңадан кичереп, бүгенге тормыш белән бәйлибез.

Аерым бер элементы буенча китапта ориентлашырга өйрәтү (авторы, исеме,“Эчтәлек” бите, иллюстрацияләр) “Миф” төшенчәсе. Мифларның килеп чыгышы ышанулар, ырымнар. Мифлар халык авыз иҗатында. Мифлар турында гомуми күзаллау булдыру. Борынгы халыкларның тормышы, кеше һәм табигать арасындагы мөнәсәбәт. Җир йөзендә яшәгән беренче кешеләр. Ф.И.Урманче, К.М.Миңнуллин “Мифология энциклопедиясе”. “Хапи алла турында” миф.

Легенда турында төшенчә. Кеше һәм табигать арасындагы мөнәсәбәт. Дөнья турында борынгы күзаллаулар чагылышы. Җир ничек яралган? Р.Вәлиева “Изгеләр тавы”.

Дөнья турында борынгы күзаллаулар чагылышы. Күкнең күтәрелүе (легенда). “Кырык кыз”.(риваять) “Бумеранг” (Австралия халык әкияте) Борынгы легендалар ни сөйли? Төрле атамалар аларның килеп чыгышы. Тарихи бәйләнеш.Халык традицияләре һәм бәйрәмнәр. Тотем агачлар, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләрнең сакланышы. Айдархан һәм сәхабәләр.

Тарихи бәйләнеш. Пәйгамбәрнең тууы.”Мәрҗан каласы һәм унике кыз”хикәяте. Рәссам А.Абзгильдин биографиясе, иҗаты. Тотем үсемлекләр, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләрнең сакланышы. З.Ярмәки “Ак каен”. “Чыршы ни өчен мәңге яшел ”легенда. Тотем үсемлекләр, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләрнең сакланышы. Г.Кутуй “Рөстәм маҗаралары”.

Ак байтал. Халыклар әкиятләренең мифлар, легендаларда чагылышы.Әкият һәм хикәя жанрының композиция үзенчәлеген (күзәтүләр аша) аңлату. Тотем хайваннар, борынгы традицияләрнең сакланышы. Укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны саклау.

Тотем хайваннар, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләрнең сакланышы. Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Р.Миңнуллин “Алтын Урда”. Тарихи бәйләнеш. Р.Фәйзуллин “Безнең тарих”

Риваять һәм легендаларда бирелгән вакыйгаларның әкиятләрдә чагылышы. Татар мифологиясендә Ак бүре. Татарстан гербы. Риваять, легенда, мәсәл, миф, санамыш, әкият, тизәйткеч, үртәвеч, такмаза, бәет кебек әсәрләрнең гомуми үзенчәлекләрен аңлау. Җөмләләрне укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аеру.

Татар халык әкияте “Ак бүре”. Халык әкиятләрендәге тылсым юлы белән җиңүләр, автор әкиятләрендә акыл. Халык әкиятләренең мифлар, легендаларда чагылышы. Уку, фәнни-популяр текстларның үзенчәлекләре. В.А.Ранов, Г.М.Давлетшин, Р.Бекбулатов, Р.Мостафин, К.Нафиков, М.И.Әхмәтҗанов- эзләнүчеләр.

Тылсым дөньясы, тылсымлы предметлар, сихри саннар, сүзләр, тылсымлы булышчылар. Ак елан. Татар халык әкияте “Үги кыз”

Тылсымлы әкият герое. Еланнар патшасы Шаһмара әкиятендә тылсым дөньясы, тылсымлы предметлар, сихри саннар, сүзләр, тылсымлы булышчылар. Тылсымлы әкият законнары: әкият герое өеннән чыгып китә, максатка ирешү юллары (тылсым дөньясы, карурманнар аша үтүче юл, сынаулар, тылсымлы булышчы ярдәме, җиңү шатлыгы)

Фольклорга нигезләнгән хикәяләү. Дастан, риваять һәм легендалар аша тарих белән танышабыз, ә автор әкиятләре хисләр дөньясына чакыра.

Кешелек тарихының борынгы битләре: Казан ханлыгы, Идел буе регионы. Борынгы шагыйрь – Кол Гали иҗаты, биографиясе. Кыйсса сүзенә аңлатма. Язучы әсәрендә тарих, вакыйгаларның тарихи хәрәкәте, характерлар. Төрле атамалар, аларның килеп чыгышы. Р.Зәйдулла иҗаты.

Халык әкиятләрендәге тылсым белән җиңүләр, автор әкиятләрендә, акыл белән эш итеп, уңышка ирешү, ярату һәм яратыла белүнең көче. Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәре. Дастан төшенчәсе

Р.Харис иҗаты, тормыш юлы. “Зөләйха” поэмасыннан өзек. Хикәя геройларының характерын тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү.

Халык традицияләре һәм бәйрәмнәр. Г.Латыйп “Минем нәсел”, Э.Шарифуллина “Без – татар балалары” Фольклор текстлары аша укучыларга тарихи элементлары (географик һәм тарихи атамалар, язу барлыкка килгәннән соң кешеләр тормышы). Ә.Рәшит “Нәсел агачы”, Ф.Гыйрфанов “Болгар ханнары шәҗәрәсе”. Шамаил турында төшенчә. Тормыш агачы, кешеләрнең аларга карашы. Х.Камалов “Археолог”.

Н.Сәйяр “Айсылу”. Автор әкиятләренең халык әкиятләре белән охшашлыгы (жанр һәм сюжет). Әкият геройларының серле тормыш агышын күрсәтү. Халык һәм автор әкиятләре.

Н.Сәйяр “Айсылу”. Тылсымлы әкият законнары: әкият героеның өеннән чыгып китүе, максатка ирешү юлы (тылсым дөньясы, карурманнар аша үтә торган юл, сынаулар, тылсымлы булышчы ярдәме, җиңү шатлыгы).

Г.Вәлиуллина “Кызыктырсалар да”, Батулла “Су иясе” Поэтик әсәрләр аша укучыларга парлы һәм аралаш рифмаларның ритмлылыгы фольклорга нигезләнгәнлеге. Китапны саклап тоту күнекмәләре Фольклор жанрының тормышта, хәзерге вакытта яшәеше. Фольклор әсәрләрендә жанр үзенчәлекләре. Фольклор әдәбиятының автор язмалары. Фольклор текстының үзенчәлекләре. Текстны төрле җөмләләр тезмәсеннән гамәли аеру. Әсәрнең исеменә һәм бизәлешенә карап, эчтәлеге.

Шагыйрьләр һәм авторлар иҗаты аша табигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез. Кеше һәм табигать бергәлеге. Ш.Галиев иҗаты. “Алсу дөнья”, “Җирдә миңа ни кирәк” шигырьләре. Строфа турында төшенчә. Шәехзадә Бабич шигырьләре. Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Халык әдәбиятында “вакыт” төшенчәсе. Уку техникасын үстерү.

Чит ил һәм хәзерге көн язучыларының кече яшьтәге мәктәп баласы аңлый алырлык әсәрләре.Р.Миңнуллин иҗаты. Р.Миңнуллин “Утыз Имәнине укыганда туган уйлар”

Әйләнә-тирә дөньяның матурлыгы – шагыйрь өчен илһам чишмәсе булуын инандыру. Г.Рәхим, М.Усмановның көз турындагы шигырьләре. Г.Рәхим “Песнәк”. Кеше һәм табигать бергәлеге.

Н.Думави “Беренче кар”, Р.Харис “Ак карлар арасында” шигырьләрендә чагыштыру, эпитет, сынландыру.

З.Ярмәки “Иртә”. Җанлы сөйләмнең мөһим чаралары: темп, тавыш көче, тон, тавышны күтәрү, төшерү

Г.Рәхим иҗаты, тормыш юлы. “Апрель” хикәясе. Хикәя жанры турында күзаллауны киңәйтү. Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү, сөйләмдә куелган максатны аңлый алу, дөрес, фәнни яктан танып-белү, әдәби әсәрләрне тыңлаганнан соң сораулар кую.

Хикәя геройлары , аларның портрет һәм характер үзенчәлеге, башкарган гамәлләре аша чагылышы. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Хикәяләү төрләре.Тезмә һәм чәчмә әсәрләр. Язучы язган әсәрнең үзенчәлеге. Н.Исәнбәт иҗаты. “Өч матур сүз” шигыре. Сүз турында мәкальләр.

Л.Лерон “Кыхырый, Мыхырый һәм Шыхмырый”. И.Гыйләҗев “Тутыкмас ботка”.

Г.Галиев “Бибкәй аланы” хикәясе. Авторның үз героена мөнәсәбәте. Укылган әсәргә анализ ясау. Эчтән укый белергә күнектерү. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп чират буенча уку.

Безгә кадәр яшәгән яшьтәшләребез тормышы белән танышабыз.

Авторның үз героена мөнәсәбәте. Хикәя геройлары, аларның портрет һәм характер үзенчәлекләренең, башкарган гамәлләре аша чагылышы. З.Бәшири “Бер асрауның аһ-зары”, Н.Думави “Ятим бала” Ф.Әмирхан “Кечкенә хезмәтче” Ф. Әмирхан иҗаты. “Кечкенә хезмәтче” әсәрендәге геройларга чагыштырма характеристика.

К.Нәҗминең “Нәсимәнең беренче эш көне” хикәясе. Хикәя жанры турында күзаллау формалаштыру. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Әдәби тел берәмлекләре

Д.Аппакова иҗаты. “Кечкенә Бануның тарихы” хикәясе. Герой характерының катлаулылыгы , вакыт белән бәйләнеше

Г.Ибраһимов “Укудан кайткач”. Ф.Решетников “Каникулга кайтты”. Әсәр авторлары турында мәгълүмат.

Р.Харис “Фронтовиклар” хикәясендә герой яшәгән тирәлек, пейзаж Шагыйрь, язучы, рәссамнарның биографиясе

Белем һәм күнекмәләрне тикшерү. Уку төрләре (өйрәнү, танышу, карап чыгу, сайлап уку). Бирелгән исемлек, картотека буенча китап сайлау. Алфавит каталогы. Яшь үзенчәлекләренә туры килгән сүзлек һәм белешмә материалларны мөстәкыйль рәвештә куллану.

С.Хәкимнең “Яратам мин” шигыре. Сөйләм милодикасы (тавышны күтәрү, төшерү)

Матурлык дөньяны коткара. Зөлфәт “Кыз тавы”. Хәзерге заман авторлары белән очрашу, балаларның авторга сораулары, җаваплары.

М.Мәһдиев иҗаты һәм тормыш юлы. “Бәхилләшү” әсәреннән өзек уку. Композициясе һәм сюжеты катлаулы булган, күләмле әсәрләр. Яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләрне эчтән укыганда мәгънәсе.

Ф.Хөсни “Малай белән солдат”. Белем һәм күнекмәләрне тикшерү. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат. Герой белән сөйләүче арасындагы тормыш. Г.Ибраһимов “Яз башы”

Матурлыкның безгә ничек тәэсир итүен аңларга тырышабыз.

Кеше һәм табигать бергәлеге. В.Хәйруллинаның тормыш юлы һәм иҗаты. “Хәерле көн” шигырен уку

Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Герой яшәгән тирәлек, пейзаж. С.Гафарова “Көз”. И.Шишкинның “Каенлык” картинасы

Халык авыз иҗатының төп байлыгы- табигый социаль тигезлекне саклау һәм яклау. Ш.Галиев “Урман ява”

Р.Вәлиева иҗаты. “Бөтен дөнья ак кына”. Әдәби тел берәмлекләре. “Эчтәлек” бите белән танышу, аңа карап кирәкле әсәрне китаптан таба белү, кече яштәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эшчәнлеген оештыру; өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану.

Р.Гыйззәтуллин “Язгы моң” Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика (кирәкле сүзләрне тексттан сайлау), вакыйга буенча урынның сурәте (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләрне тексттан алып).

Р.Мингалим “Бүген төнлә күккә кара”. Автор күзәтүләренең чагылышы. Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрне, геройларны табу, чагыштыру.

Л. Ихсанова иҗаты. “Шомырт чәчәкләре ак кына”. Хикәя жанры турында күзаллау формалаштыруны дәвам итү.

К. Булатова шигыре “Шушы яктан, шушы туфрактан без”. К.Максимов “Идел көзгесендә” картинасы. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат.

И.Юзеев иҗаты.

Батулла “Салават күпере кайда йоклый?” хикәясе. Хикәядәге чынбарлык чагылышы Геройларның эш-гамәлләрен капма-каршылыгы яки охшашлыгы буенча чагыштыру. Текстны анализлау барышында автор билгеләмәләре, геройның исеме аша авторның аңа мөнәсәбәте.

Г.Хәсәновның “Аккош” хикәясе, Р.Фәйзуллинның “Быелгы яз” шигыре белән А.Тимергалиеваның “Аккош” картинасы арасындагы охшашлык. Чит ил һәм үзебезнең сынлы сәнгать әсәрләре белән танышу. “Музей йорты”ндагы әсәрләр.

Р. Миңнуллин “Атказанган сандугач” шигыре. К.Сибгатуллин “Бөтен кеше бүген шундый әйбәт”. Укытучы ярдәмендә катнашучыларның эш-гамәлләренең мотивларын билгеләү, аларны анализлау, чагыштыру.

Р.Хафизова “Кирлемән” хикәясе. Геройларга чагыштырма характеристика.

Р. Хисматуллин “Аһ, бер китсәң кирегә” Җ. Тәрҗеманов. «Шуктуган», Ш. Галиев.

«Тукран сые». Укучыларны мөстәкыйль уку өчен китап сайларга өйрәтү, уку күнекмәләрен киңәйтү һәм тирәнәйтү.

Кече яшь яшьтәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эшчәнлеген оештыру: өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Балалар китабының төзелеше, төрләре, жанрлары, темалары. Н. Сладковның «Тыштан ял-тырый, эчтән калтырый»хикәясе, Е. Зуев. «Урман хәзинәләре» картинасы

Э. Шәрифуллина иҗаты, «Тормыш яме» шигыре, В.Кочунов. «Бәйрәмчә натюрморт» картинасы

Драма төшенчәсе. Г. Гыйльманов иҗаты,

«Минем исе¬мем — Бүрек» әкият-драмасы .Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп, чират буенча уку.

Сәнгать дөньясының үзенә генә хас үзенчәлекләрен ачыклыйбыз. Р.Вәлиев “Кайтчы Сөембикә” шигыре. Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Халык авыз иҗатының төрле жанрлары һәм автор әсәрләре.

Язучылар катнашында үткән “Серле ачкыч” мәктәп клубы утырышы. Р.Харис “Елмай”. Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Поэтик форманың эчтәлекле сәнгатьлелеген тирәнтен аңлау. Шагыйрьләр сайлаган шигъри алымнарның эчтәлекле, максатчан булуы.

Р. Вәлиев «Эт кояшы» (өзек), К. Насыйри “Каз итен, коймак¬ка төреп, кай¬макка манып ашау”. Сәнгатьле уку күнекмәләрен үстерү. Герой характерының катлаулылыгы, вакыт белән бәйләнеше. Укытучы ярдәмендә әдәби тексттан сәнгатьлелек чараларын: синоним, антоним, эпитет, чагыштыру, метафора, гиперболаларны табу һәм аларның әһәмияте.

Мөҗәһит “Кемнең сайрыйсы килми?”, К.Сибгатуллин “Чыпчык” шигырьләрен эчтән укыган буенча фикер алышу. Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм мелодикасы (тавышны күтәрү, түбәнәйтү). Әсәрнең төзелеш үзенчәлекләре, сурәтләү (пейзаж, портрет, интерьер), фикер йөртү, геройның монологы һәм диалогы, композиция үзенчәлекләре..

Р.Әхмәтҗанов “Безнең шигырь”, И.Гыйләҗев “Охшашлык”.Г. Тукай “Яз галәмәтләре” шигырьләре,

В. Аршиновның биографиясе һәм иҗаты, “Яз билгеләре” картинасы. Шигырьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет. Балалар китабы белән эшләү. Уку компетенцияләрен кирәкле дәрәҗәдә булдыру, сөйләм теле. Уку техникалары; әдәби, фәнни, уку текстлары

Үткәне булмаган халыкның киләчәге юк. Туган ил турында уйланабыз.

Билгесез рәссамның «Сөембикә ханбикә үз гаиләсе белән» картинасы. Р.Вәлиевның «Ватаным» шигыре,

Р.Абдуллинның «Ватаным» көен тыңлау. Гимннар (Татарстан гимны). Илебездәге сынлы сәнгать музейлары. Р.Харис “Татарстан әләме”шигыре, В.Худяковның «Сөембикә ханбикәне Казаннан алып китү» картинасы. Символик төшенчәләр

А.Алиш “Сертотмас Үрдәк” әкият-пьесса. Мәкальләр Монологик сөйләмнең үзенчәлекләрен искә алып, синоним, антоним, чагыштыру.. Автор текстына таянып, тәкъдим ителгән яки укытучы әйткән тема буенча зур булмаган текст (монолог). Сөйләм төре буларак монолог.

Н. Арсланов «Халкыма», Г. Морат «Чит тел» шигырьләрендә авторның кичерешләре. К. Вениг «Казанны яулап алу» картинасы. Г. Вәлиева. «Карт алаша колагы». Мәкальләр, татар халкы һәм ат турында әңгәмә.

М.Мирза. «Балачак хатирәсе» хикәясендә авторның кичерешләре. Көндәлек тормыштан, әдәби әсәрләрдән, сынлы сәнгать әсәрләреннән алынган тәэсирләрне тасвирлый белү, фикерләү, хикәяләү. Р. Фәйзуллин «Минем эти» шигыре, А.Ширяева «Авыр елларда» картинасы.

Н. Каштанның «Әрем исе» хикәясе. Укылган әсәргә анализ ясау. Текстның төп фикере, микротемалары, төп һәм терәк сүзләре. Текстны кабат укыганда эшчәнлек алгоритмы.

Р. Вәлиева «Онытма», М. Җәлил «Дару» шигырьләре

Г. Кутуйның «Яшен» хикәясендәге геройларга характеристика. А. Пластов. «Фашист самолёты очып үтте» картинасы

Ш. Рәкыйповның «Төнге очыш» хикәясе. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Г.Мөхәммәтшин «Туган як», М. Галиев «Туган як» шигырьләрендә сурәтләүләр. Чагыштыру, контраст, җанландыру кебек гади әдәби алымнары.

Р.Харис “Туган җирем” шигыре. Үзеңнең халкыңның сәнгать әсәрләрен өйрәнү нигезендә, туган телнең коммуникатив - эстетик мөмкинлекләре